

EĞİTİM YÖNETİCİSİNİN YETERLİKLERİ

İlköğretmen Okulu Müdürlerinin Yeterliklerine İlişkin Bir
Araştırma Özeti

Prof. Dr. Ziya Bursalıoğlu

Problem

Eğitim yöneticilerinin hizmet öncesi ve hizmet içi yetiştirmelerinde aranılan, denenilen ve kullanılmakta olan alışılmamış yöntemlerden birisi de, yeterliğe dayalı eğitim yaklaşımı olmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde büyük üniversitelerden bazılarının eğitim, tıp ve mühendislik fakültelerinde uygulanmakta olan bu tür program üzerinde kavramsal incelemeler ve alan araştırmaları yapılmaktadır. Bu araştırma, memleketimizde bu yönde yapılan ilk girişimdir.

Araştırmanın temel sayılıtsı, ilköğretmen okulu müdürlerinin göstermesi gereken ve göstermekte olduğu yeterliklerin saptanması ve bunlar arasındaki farkların bulunması sonucunda, bu yöneticilerin çeşitli yeterliklere olan gereksemelerinin anlaşılabilceğidir. Yeterliğe dayalı yetiştirme programlarının, önce böyle yeterlikleri saptaması zorunluğuda, araştırmanın gerekçesini oluşturmaktadır. Araştırma ilköğretmen okulu müdürlerinin yeterlikleri açısından sınırlanmıştır. Bu yeterlikler, adı geçen yöneticilerin kendileri, âmirleri ve maiyetlerince değerlendirilmesi sonucunda saptanmış ve sıralanmıştır.

Araştırmanın amacı ilköğretmen okulu müdürlerinin yeterliklerini belli bir değerlendirme modeli yapısında incelemek ve böyle incelemelere ışık tutacak kavramsal temeller geliştirmektir. Araştırma eğitim yöneticilerinin hizmet öncesi ve hizmet içi yetiştirme programlarını yeterlik kavramına dayamakla beraber; böyle yöneticilerin iş analizi, seçimi, yükseltilme ve atanmasına dönük güvenilir ölçütler geliştirmek bakımından da önem taşımaktadır. Yönetim süreçleri, liderlik, insan ilişkileri ve benzeri yeterlik alanlarının genel nitelikleri bakımından, araştırma diğer sektörlerdeki yönetici yeterliklerini karşılaştırmada yararlı olacak bir yöntem ve model de getirmiş bulunmaktadır.

Yöntem

Araştırma ilköğretmen okulu müdürleri, bu okulların öğretmenleri ve bunların âmirleri olan millî eğitim müdürleri ve bakanlık müfettişlerinin tümü üzerinde yapılmıştır. Araştırmaya katılan deneklerin evrene oranları % 89.20 ile % 100 arasında değişmektedir.

Bilgi toplama aracında, bir ilköğretmen okulu müdürünün yeterlik alanları 18 blokta sıralanmış, her alana beş yeterlik konulmuştur. Bu yeterlikler (yok), (az), (orta), (çok) ve (tam) olarak beş derece üzerinden sıralanmıştır. Müdürlerin göstermesi gereken ve göstermekte olduğu yeterliklerin değerlendirilebilmesi için, her deneye iki araç uygulanmıştır. Bilgi toplama araçlarının geliştirilebilmesi için, her denek grubundan beş temsilcinin sağlandığı bir deneme grubu toplanmış ve üç günlük bir seminer düzenlenmiştir. Bu seminerde araçlar tartışılmış, uygulanmış ve son biçimini almıştır. Ayrıca araştırmanın uygulama planı da saptanmıştır.

Araştırma aracının geçerliği için bazı sayılıtların konması yararlı görülmüştür. İlköğretmen okulu müdürlerinin göstermesi gereken yeterliklere ilişkin fikir birliği, göstermekte oldukları fikir birliğinden yüksek olursa; bu müdürlerin göstermesi gereken yeterliklere verilen önem derecesi, göstermekte oldukları yeterliklere verilen önem derecesinden yüksek olursa; bu müdürlerin göstermekte oldukları yeterliklere ilişkin kendi değerlendirmeleri, diğer deneklerin onlar hakkındaki değerlendirmelerinden yüksek olursa, aracın geçerli sayılabileceği kabul edilmiştir.

Bilgi toplama araçlarının uygulanması için, Milli Eğitim Bakanlığı PAKD dairesince bu konuda tecrübeli 21 kişi görevlendirilmiştir. Araçlar önce A, sonra B formu verilerek bütün illerde yaklaşık bir haftalık süre içinde uygulanmıştır. Bakanlık müfettişlerine dağıtılan araçlarda da, aynı yöntemin uygulanması istenmiştir.

İlköğretmen okulu müdürlerinin göstermesi gereken ve göstermekte oldukları yeterliklerin sıralanabilmesi ve karşılaştırılabilmesi için, dörtlü değerlendirme modeli kullanılmıştır. Bu model adını, iki tür yeterliğin, yüksek ve düşük derecelerde etkileştirilmesi sonucunda meydana gelen dört boyuttan almaktadır. Bu boyutlar modelde dört gözenek meydana getirmiş ve hem yeterlik alanları, hem de yeterlikler (T) puanlarına göre bu gözeneklere yerleştirilmiştir.

Müdürlerin yüksek derece göstermesi gereken ve göstermekte olduğu yeterlikler modelin sol üst gözenğinde yer almıştır. Bu yeter-

liklerin, müdürlerin hizmet öncesi yetiştirme programlarına konulması gerekmektedir. Yüksek derecede gösterilmesi gereken, fakat düşük derecede gösterilen yeterlikler, modelin sağ üst köşesinde sıralanmıştır. Bunların da hizmet içi programlarına girmesi zorunlu görülmektedir. Müdürlerin, düşük derecede göstermesi gerekirken, yüksek derecede gösterdikleri yeterlikler modelin sol alt köşesinde bulunmaktadır. Yöneticilerin kendiliklerinden ağırlık verdikleri bu yeterliklerin, gene kendileri tarafından dengeleştirilmesi beklenmektedir. Modelin sol alt köşesinde yer alan yeterlikler ise, müdürlerin düşük derecede göstermesi gereken ve böyle gösterdikleri yeterliklerdir. Bunların, aksi kanıtlanıncaya kadar, böyle yöneticilerin yetiştirme programlarında yer alması zorunlu görülmektedir.

Yeterlik alanları ve yeterliklerin saptanması ve sıralanmasında, denek gruplarının bunları algılamalarındaki farklılıklarının bulunmasında; betimsel istatistiğin frekans, yüzde ortalama, standart kayma ve (T) puanlarından yararlanılmıştır. Ayrıca, vardamlı istatistiğin korelasyon, konkordans katsayısı, χ^2 , varyans analizi ve (t) testi teknikleri kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorumlar

Bulgular ve yorumlar beş başlık altında toplanmıştır: deneklerin demografik nitelikleri, bilgi toplama araçlarına ilişkin bulgular, yeterliklere ilişkin bulgular, denek gruplarına ilişkin bulgular ve modele ilişkin bulgular.

Deneklerin, demografik nitelikleri konusunda, tüm grup ve alt grupların kişisel değişkenler açısından yüzdeleri verilmiş ve karşılaştırılmıştır.

Bilgi toplama araçlarına ilişkin bulgular konusunda, denek gruplarının gösterilmesi gereken ve gösterilmekte olan standart kaymaları ve ortalamaları incelenmiştir. Bu inceleme sonunda, bilgi toplama araçlarının geçerliğine ilişkin üç sayıtlının doğruluğu saptanmıştır.

Yeterliklere ilişkin bulgular başlığı altında, ilköğretmen okulu müdürlerinin göstermesi gereken ve göstermekte olduğu yeterliklerin seçenekler açısından yüzde dağılımları açıklanmıştır. Ayrıca, denek grupları bakımından standart kaymaları ve ortalamalarına göre en yüksek ve en düşük yeterlik alanları karşılaştırılmıştır.

Denek gruplarına ilişkin bulgular konusunda, bu grupların yeterlik alanlarını değerlendirmesi bakımından, gruplar ile alanları arasında

bir ilişki bulunup bulunmadığını anlamak için kullanıla konkordans tekniği sonuçları verilmiştir. Bu sonuçlara göre, alanların sıralanmasında gruplar arası yüksek bir uyum bulunduğu anlaşılmıştır. Gene bu kısımda, yeterlik alanlarına ilişkin gruplar arası varyans analizi sonuçları incelenmiştir. Denek gruplarının yeterlik alanlarının değerlendirilmesinde, birbirinden manidar derecede farklı olduğu görülmüştür. Gösterilmesi gereken yeterlik alanları bakımından, sadece okul müdürleri ile öğretmenler arasında manidar olmayan bir farklılık bulunmuştur. Gösterilmekte olan yeterlik alanları bakımından ise, bakanlık müfettişleri, millî eğitim müdürleri ve okul müdürlerinden, millî eğitim müdürleri okul müdürlerinden, okul müdürleri öğretmenlerden manidar derecede farklı görülmüştür. Grupların kendi içlerindeki farklılığını arayan varyans analizi sonuçları, sadece millî eğitim müdürlerinin gösterilmesi gereken yeterlik alanları bakımından manidar derecede olmayan bir farklılık durumunda olduğunu ortaya koymuştur. Gösterilmekte olan yeterlik alanları bakımından ise, bütün grupların kendi içlerinde manidar farklılık yarattığı anlaşılmaktadır.

Modele ilişkin bulgular, yeterlik alanlarına ve yeterliklere ilişkin bulgular olmak üzere iki kısımda açıklanmıştır. Her kısımda tüm grup ve dört alt grubun (T) puanları, dörtlü değerlendirme modeli çerçevesinde verilmiştir. Kesin fikir birliği kavramına göre, dört denek grubu tarafından aynı gözenekte algılanan yeterlik alanları ve yeterlikler de, ayrıca belirtilmiştir.

Sonuçlar ve Öneriler

Bu kısımda problemin özeti, bilgi toplama araçlarının güvenilirliği, dörtlü değerlendirme modelinin geçerliği ve müdürlerin eğitim gereksemeleri açıklandıktan sonra, sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir. Sonuçlar genel ve özel olarak iki ayrı başlık altında belirtilmiş, öneriler de eğitim ve araştırma olmak üzere iki boyutlu olarak sunulmuştur.